

FRICA – BUSOLĂ ÎN VREMURI DE RESTRIȘTE

Carmen Ghiurco

În spațiul teatral al secolului XXI, Thomas Ostermeier nu mai necesită prezentări. Regizorul german, aflat în prezent la direcția teatrului Schaubühne, a marcat profund peisajul teatral contemporan prin demersul său artistic. Atunci când vorbim despre Ostermeier în teatru, vorbim despre libertate și devotament, vorbim despre *un realism angajat*, despre acceptarea fricii în folosul scopului suprem, acela de a ne mărturisi. O dată ce ieși contact cu munca lui, imaginile din spectacol te urmăresc o bună perioadă de timp, iar gândurile dau buzna perturbând toate credințele pe care le-ai avut până în acel moment despre teatru. Am putea spune că *frica* își face loc în existența ta profesională. Fiind mereu în căutarea *identității*, am ascultat sfatul regizorului german conform căruia singura posibilitate de a supraviețui în teatrul secolului XXI este prin acceptarea *fricii* ca parte din proces: „[...] frica domnește și în teatru. Du-te într-o sală de repetiții sau în bufetul oricărui mare teatru german: domnește frica“ (p. 38). Prima întâlnire cu creația lui Thomas Ostermeier mi-a schimbat complet direcția și m-a modificat profund, așadar, cartea sa *Teatrul și frica* constituie o piatră de temelie în dezvoltarea mea profesională.

În cartea *Teatrul și frica*, Thomas Ostermeier ridică, printre altele, problemele existenței în teatrul secolului XXI, secol marcat și subjugat, în opinia lui, de progresul tehnologic și de lipsa comunicării. Cartea are o structură clasică și este constituită dintr-o colecție de prelegeri, conferințe, articole și interviuri ale regizorului german. George Banu, în prefața dedicată cărții, spune despre Ostermeier că „este un simptom“ (p. 5). Criticul nostru reușește să surprindă întreaga natură a

firii regizorului german, având în vedere faptul că Ostermeier pare să fi „infecat” spațiul teatral european cu un *teatru realist contemporan*, în interiorul căruia oglinda care reflectă realitatea este extrem de bine șlefuită. În teatrul său, putem observa fiecare imperfecțiune, fiecare rid, fiecare fisură din lumea secolului XXI, scopul său declarat fiind acela de a prezenta lumea exact așa cum este ea, însă nu pentru a o schimba, ci mai degrabă pentru a produce o *mișcare*, orice ar însemna aceasta. „Într-o lume ca asta, trebuie să te revolți, iar teatrul este unul dintre instrumentele acestei revolte” (p. 36).

În cele cinci mari capitole ale cărții („Teatrul, revoltă împotriva decepției de viață”; „Un realism angajat”; „Despre teatru în vremuri furtunoase arta actorului și luptele de pe scenă”; „Citind și punând în scenă Ibsen”; „Partenerul ca impuls”), Ostermeier ne introduce treptat în universul său creator, dominat de credințele formate de-a lungul timpului. Astfel, fiecare capitol aduce în discuție o anumită preocupare a regizorului german cu privire la teatru. Prelegerile și articolele care au fost reunite în acest volum nu au scopul de a oferi soluții, ci, mai degrabă, de a ridică întrebări, de a-l stârni pe cititor și de a trezi înăuntrul lui conștiința faptului că, atunci când vine vorba de artă, în general, fiecare dintre noi contribuim în mod direct fie la degradarea actului artistic, fie la dezvoltarea lui: „Producem mai mult și mai repede ca să putem menține ritmul. Dar asta e o iluzie. [...] Dar cum să-ți păstrezi un ritm propriu, opunându-te ritmului în care ți se cere să te comercializezi în condițiile accelerării permanente?” (p. 53).

Prin ochii lui Ostermeier, prin modul onest și franc de a expune lucrurile, reflectorul se mută de pe scenă pe cititor, însă nu într-o manieră intruzivă. Tranziția se realizează treptat, pagină cu pagină. *Ce este teatrul? Care este scopul? Încotro? Ce presupune o metodă de lucru? Care este rolul teatrului în contextul secolului XXI?* Toate aceste întrebări sunt dezbătute cu sinceritate și fermitate în interiorul acestei cărți de către regizorul german. Caracterul tăios și autoritar al cuvintelor înșirate pe pagină nu știrbesc din umanitatea și profunzimea omului care este Thomas Ostermeier. Pe parcursul lecturii,

în spatele cuvintelor, își face simțită prezența vulnerabilității copilului exclus din școala generală la vârsta de 12 ani, punct decisiv în parcursul regizorului; acesta fiind momentul în care teatrul își face loc în viața sa. De altfel, această senzație de însingurare și de înstrăinare poate fi resimțită și în spectacolele lui, unde, în majoritatea cazurilor, personajul principal nu se regăsește în normele dictate de societate, devenind astfel un *străin* în propria *realitate*.

Prin cartea de față, regizorul german încearcă să ne transforme în tovarăși de călătorie, încearcă să ne extindă granițele. În era accelerării, avem datorita să nu ne lăsam purtați de curent, ci să alegem conștient direcția pe care dorim să o urmăm. Fiind adeptul *realismului contemporan angajat*, în viziunea lui, creatorii de teatru nu trebuie să scape din vedere nicio clipă faptul că această eră a progresului are atât avantaje, cât și dezavantaje. Producem mai multe, însă calitatea e îndoielnică, creăm decoruri digitalizate, însă pierdem esența, ne auzim partenerul de scenă, însă nu îl ascultăm, trăim fie în trecut, fie în viitor și prea puțin în prezent. „În teatru, dar poate și în societate în general, am uitat să îl privim pe celălalt, să-i recunoaștem existența“ (p. 60). Prin abordarea directă a modului în care Thomas Ostermeier își expune ideile, cititorul ia contact cu o perspectivă extrem de echilibrată asupra universului teatral propus de-a lungul timpului de regizorul german. Astfel, în fața acestor cuvinte, cititorul are libertatea de a-și forma propria opinie.

Aș îndrăzni să spun că *Teatrul și frica* înglobează informații cu privire la fiecare aspect al fenomenului spectacologic și, de aceea, consider că această lectură este obligatorie pentru tinerii studenți care, fiind dezorientați la început de drum, încearcă să își acordeze busola teatrală. Din acest ansamblu nu lipsește capitolul dedicat *metodei* de lucru cu actorii. Având propriile căutări și separându-se mereu de marea majoritate, Ostermeier optează pentru crearea unei *metode* personale de lucru, fiind de părere că nu există o abordare unică general valabilă, atunci când vine vorba de munca regizorului cu echipa de actori. În viziunea lui, actorii trebuie să *disece* comportamentul uman, să fie flămânzi după cunoașterea diferitelor și infinitelor tipologii de oameni și comportamente,

pentru a le putea aduce pe scenă. El caută cu precădere să nască în actor acel tip de combustie care să genereze ulterior reacții paradoxale, contradictorii: „Talentul actorului constă totodată, și mai presus de toate, în a ști să formuleze propuneri de joc variate și contradictorii pentru una și aceeași situație“ (p. 59).

Cei patru piloni în jurul cărora este creată metoda de lucru se compun din munca unor personalități de referință care au influențat într-un fel sau altul, de-a lungul timpului, arta actorului. Primul pilon este constituit de analizarea situației și a explorării universului propus de textul dramatic, conform viziunii lui Stanislavski, iar cel de al doilea pilon constă într-un exercițiu dezvoltat chiar de regizor, intitulat sugestiv *storytelling*. În componența pilonului trei, descoperim exerciții importate din tehnica Meisner, în timp ce pilonul cu numărul patru al metodei propune o sistematizare a ritmului, un set de exerciții de alternare a acestuia, cu scopul obținerii unui soi de echilibru în interiorul spectacolului. „Din această metodă decurg nemijlocit nu doar ideea unui joc de ansamblu, ci și cea a vieții în colectiv“ (p. 110). Adept al muncii în echipă, însă nu al creației colective, Ostermeier este de părere că singura modalitate prin care procesul de creație este posibil este în colaborarea continuă între cele două entități, regizor-actor. În această carte regăsim, așadar, demersul artistic de o viață al unui regizor care s-a dedicat în totalitate muncii sale, care a căutat neconținut modalități de exprimare a realității, exact așa cum este ea, indiferent de obstacolele care i-au ieșit în cale.

Prin cartea sa, Ostermeier reconfigurează limitele fenomenului spectacologic și aduce în lumina reflectoarelor noțiuni care au fost golite de conținut, le restructurează, iar ulterior toarnă în interiorul formei nou create tot ceea ce consideră că ar putea da un sens acestor lucruri pe scenă. „Dificultatea – și provocarea – acestei viziuni despre teatru constă în a scoate la iveală toate motivațiile ascunse, sentimentele, strategiile și interesele care determină comportamentul uman, în pluralitatea și complexitatea lor“ (p. 62). *Teatrul și frica* este relevantă în contextul secolului XXI și, totodată, este esențială pentru dezvoltarea oricărui tânăr re-

gizor, aflat în căutarea unei direcții sau pentru formarea unui actor, pornit el pe drumul căutărilor artistice.

În una dintre cele mai recente apariții, în cadrul Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu, ediție desfășurată anul acesta în mediul online, în fața unui ecran, regizorul german își exprima cu fermitate și umilință gândurile cu privire la perioada dificilă pe care o traversăm. Întrebat de Octavian Saiu în ce mod s-au transformat căutările lui artistice în această perioadă, regizorul german zâmbește timid și afirmă că, din moment ce preocupările tale sunt centrate pe a rămâne onest și a căuta întotdeauna adevărul, aceasta este unicul scop inalterabil. Întrebarea de bază de la care pornește totul rămâne și ea neschimbată: *De ce? De ce trăim? De ce nu putem învinge nedreptatea, furia, foametea?* Urmărind fascinată conversația a celor doi, am constatat că, într-adevăr, cei cu adevărat onești sunt cei care își slujesc demersul artistic chiar și atunci când toate circumstanțele sunt împotriva. Iată că, în anul 2016, Thomas Ostermeier *propovăduia* în spiritul său autoritar despre starea teatrului în era accelerării și pleda cu fermitate pentru valori, disciplină, deontologie profesională și pentru un teatru onest și „crud“ al secolului XXI. Patru ani mai târziu, în anul de grație 2020, regizorul german practică ceea ce propovăduise. Și nici de această dată nu dezamăgește, deși frica domnește în aer mai mult ca niciodată.

Thomas Ostermeier, *Teatrul și frica*, texte reunite de George Banu și Jitka Goriaux Pelecheva, traducere în limba română de Vlad Russo, prefață de George Banu, Sibiu, Editura Nemira, 2016, 117 p.